

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۳
فصل اول: مفاهیم، تاریخچه و تحولات تقنینی.....	۱۵
مبحث اول: مفاهیم.....	۱۶
گفتار اول: مفهوم قضازدایی.....	۱۶
گفتار دوم: مفهوم طفل و نوجوان.....	۱۷
بند اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی طفل، کودک، نوجوان.....	۱۷
بند دوم: مفهوم طفل و نوجوان از دیدگاه روان شناسی رشد.....	۱۸
بند سوم: مفهوم طفل و نوجوان از دیدگاه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....	۱۹
گفتار سوم: مفهوم دادرسی.....	۲۱
مبحث دوم: تاریخچه دادرسی اطفال و نوجوانان و مسئولیت کیفری.....	۲۲
گفتار اول: تاریخچه دادرسی اطفال و نوجوانان.....	۲۳
گفتار دوم: تاریخچه مسئولیت اطفال در قوانین کیفری ایران (از گذشته تاکنون).....	۲۵
بند اول: مسئولیت کیفری اطفال در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴.....	۲۶
بند دوم: مسئولیت کیفری اطفال در قانون تشکیل دادگاههای اطفال ۱۳۳۸.....	۲۹
بند سوم: مسئولیت کیفری اطفال در لایحه ی قانون تشکیل دادگاه های عمومی ۱۳۵۸... ۳۱	۳۱
بند چهارم: مسئولیت کیفری اطفال در قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب ۱۳۷۸.....	۳۲
بند پنجم: مسئولیت کیفری اطفال در سایر قوانین جزایی.....	۳۳
بند ششم: مسئولیت کیفری اطفال در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....	۳۴

- بند هفتم: مسئولیت کیفری اطفال در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲..... ۳۵
- مبحث سوم: پیشینه و مبنای قضا‌زدایی ۳۵
- گفتار اول: پیشینه قضا‌زدایی..... ۳۵
- گفتار دوم: مبنای قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان در قوانین کیفری نوین ایران ۳۹
- مبحث چهارم: رابطه ی قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان با سایر عناوین مرتبط با تأکید بر قوانین کیفری نوین ایران..... ۴۲
- گفتار اول: جرم‌زدایی در دادرسی اطفال و نوجوانان ۴۲
- بند اول: مفهوم جرم‌زدایی ۴۳
- بند دوم: رابطه ی قضا‌زدایی با جرم‌زدایی در دادرسی اطفال و نوجوانان..... ۴۵
- الف) جرم‌زدایی قانونی (رسمی)..... ۴۸
- ب) جرم‌زدایی عملی (بالفعل)..... ۴۸
- گفتار دوم: کیفرزدایی در دادرسی اطفال و نوجوانان..... ۴۹
- بند اول: مفهوم کیفرزدایی..... ۴۹
- بند دوم: جلوه‌های کیفرزدایی در دادرسی اطفال و نوجوانان در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲..... ۵۰
- بند سوم: رابطه ی قضا‌زدایی با کیفرزدایی در دادرسی اطفال و نوجوانان ۵۰
- گفتار سوم: عدالت ترمیمی در دادرسی اطفال و نوجوانان ۵۱
- بند اول: مفهوم عدالت ترمیمی..... ۵۱
- بند دوم: شاخصه‌های عدالت ترمیمی با تأکید بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲..... ۵۳
- الف: سیاست جنایی مشارکتی ۵۳
- ب: بزه دیده شناسی..... ۵۵
- پ: جبران خسارت..... ۵۶
- بند سوم: رابطه ی قضا‌زدایی با عدالت ترمیمی در دادرسی اطفال و نوجوانان..... ۵۷
- گفتار چهارم: نظریه برچسب زنی در دادرسی اطفال و نوجوانان ۵۹
- بند اول: مفهوم برچسب زنی..... ۵۹
- بند دوم: رابطه ی قضا‌زدایی با برچسب زنی در دادرسی اطفال و نوجوانان ۶۴

۶۷	فصل دوم: جلوه های قضا‌زدایی اطفال در قوانین کیفری ایران و سایر کشورها.....
۶۸	مبحث اول: قضا‌زدایی در مراحل مختلف فرایند کیفری .....
۶۸	گفتار اول: قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان در مرحله ی تعقیب .....
۶۹	گفتار دوم: قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان در مرحله ی اثبات جرم .....
۷۰	گفتار سوم: قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان در مرحله ی حکم به مجازات .....
۷۰	گفتار چهارم: قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان در مرحله ی اجرای مجازات .....
	مبحث دوم: سازوکارهای مختلف قضا‌زدایی در حقوق جزای اسلامی با تأکید بر قوانین نوین کیفری
۷۱	.....
۷۱	گفتار اول: میانجی گری .....
۷۳	گفتار دوم: عفو .....
۷۵	گفتار سوم: توبه .....
۷۶	گفتار چهارم: بزه پوشی .....
۷۷	گفتار پنجم: اصلاح ذات البین .....
۷۹	مبحث سوم: جایگاه قضا‌زدایی در سایر کشورها.....
۷۹	گفتار اول: آمریکا .....
۸۴	گفتار دوم: فرانسه .....
۸۵	گفتار سوم: آلمان .....
۸۹	گفتار چهارم: کانادا.....
۹۱	منابع .....
۹۱	الف) کتب .....
۹۳	ب) مقالات، تقریرات و پایان نامه ها .....

avabook.com

علائم اختصاری

ق.م.ا.....قانون مجازات اسلامی

ق.م.....قانون مدنی

ق.آ.د.ک.....قانون آیین دادرسی کیفری

ق.آ.د.م.....قانون آیین دادرسی مدنی

ق.ا.....قانون اساسی

ص.....صفحه

صص.....صفحات

ج.....جلد

ش.....شماره

س.....سال

avabook.com

avabook.com

مقدمه

امروزه نظریات بسیاری در رابطه ی با قضا‌زدایی اطفال و نوجوانان مطرح گردیده است که از جمله ی آنها نظریات مطرح حذف دادرسی اطفال در دادسراها است که با شاخصه های میانجی گری و جبران زیان بزه دیده و... مورد بررسی قرار گرفته است.

با توجه به این موضوع که اطفال و نوجوانان از اقشار آسیب پذیر جامعه می باشند، توجه به این نکته که چگونه می توان در خصوص آسیب های موجود اجتماعی و حمایت های ویژه از اطفال و نوجوانان در هنگام رفتار معارض با قانون از آنها حمایت نمود؟ می توان راه حل هایی را از طریق مسائل و نظریات جرم شناختی پی ریزی کرد. یکی از این راه حل ها که می تواند با عنوان یک نظریه کیفر شناختی مطرح گردد نظریه قضا زدایی می باشد که توانسته در کنار نظریات دیگری همچون عدالت ترمیمی، کیفر زدایی و... نقش آفرینی نماید، به طوریکه این مهم در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و در موادی همچون ۸۸ تا ۹۵ به چشم میخورد و مراقبت های ویژه و تسلیم به والدین و... از موارد قضا زدایی و عدم دخالت پلیس و مراجع قضایی در امر جرایم اطفال و نوجوانان می باشد. از جهاتی دیگر نیز با تقنین قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و در موادی همچون ماده ی ۲۸۷ و سایر مواد، قضا زدایی به صورت نسبی پذیرفته شده است. با این حال لایحه قضا زدایی به طور مستقلی، حدود چهار سال است که در کمیسیون های فرعی مجلس مطرح شده است و شاید در آینده نزدیک، پس از تصویب، به منصفه ی اجرایی نیز برسد. بایستی در کنار این موارد به این امر نیز توجه نمود که برای ارتقای قضا زدایی از سیستم رسیدگی های کیفری اطفال، قضا زدایی باعث رشد و باز اجتماعی شدن، عدم انگ زنی یا برچسب خوردن، مراقبت های ویژه و... از اطفال و نوجوانان خواهد شد و از جهاتی باعث مورد توجه قرار گرفتن این گروه در میان خانواده و جامعه خواهند بود. با این وجود توجه به قضا زدایی چه در مرحله ی پیش از دادرسی و چه در دادرسی، از امور بسیار مهم و ضروری می باشد که امروزه در حقوق کیفری نوین ایران نیز مورد

توجه قرار گرفته است و بررسی تمام چالشها و رویکردها و تحولات در کنار نظریات مطرح موجود در قضا‌زدایی از اهمیت برخوردار می‌باشد و ما نیز در پژوهش پیش رو بر آنیم با بررسی و تعمق در این نظریه و نهادها و قوانین کیفری به برخی ابهامات در این حوزه پاسخ دهیم از جمله اینکه حقوق کیفری نوین ایران تا چه حدی توانسته با نظریه قضا‌زدایی ارتباط برقرار کند؟ آیا قضا‌زدایی نظریه خوش آیند و مفیدی برای رفتارهای معارض اطفال و نوجوانان می‌باشد؟ چه راهکارهایی در جهت اجرای بهتر قضا‌زدایی در نظام نوین حقوق کیفری ایران پیشنهاد می‌گردد؟ اجرای قضا‌زدایی چه معایب و مزیت‌هایی در مواجهه با رفتار معارض با قانون اطفال و نوجوانان خواهد داشت؟

avabook.com

فصل اول

مفاهيم، تاريخچه و تحولات تقينى

avabook.com

مبحث اول: مفاهیم

گفتار اول: مفهوم قضا زدایی

قضا زدایی، راهکاری فنی برای کاستن از تراکم دعاوی در مراجع رسمی دادگستری بوده و قطعاً نسبی است. نسبت راهکار یاد شده، امری بدیهی و منطقی است زیرا قضا زدایی مطلق در مفهوم تعطیل نهاد (دادرسی و دادگستری) و حذف وظیفه اساسی قضاوت (در مفهوم خاص آن) از زمره وظایف حکومت^۱ می باشد. بدین ترتیب، به هیچ بهانه ای نمیتوان، تمام اختیارات و اقتدارات قانونی برای تأمین عدالت قضایی را از دولت، سلب نمود. با تحقیق در منشا اصطلاح قضا زدایی، معلوم میشود که از سوی حقوقدانان ایرانی به قضا زدایی، برگردانده شده است در حالیکه واژه یاد شده در ادبیات حقوقی انگلستان، به معنای (انحراف) بوده و مراد از آن، مجموعه راهکارهایی است که برای خروج پرونده از مسیر اصلی و معمول آن و سوق دادن آن به سمت دیگر روشهای حل و فصل قضیه، مورد استفاده قرار می گیرند. بدین ترتیب، معلوم میشود که اصطلاح (قضا زدایی) در مفهوم فنی، حقوقی و قضایی آن به کار نرفته و نوعی تسامح در تعبیر است. به نظر می رسد عبارت (تمرکز زدایی از رسیدگی های قضایی) بهتر می تواند مفهوم ذاتی اصطلاح یاد شده را منعکس سازد. سیاست کیفری قانون جدید مبتنی بر پیشگیری سقوط متهمان و محکومان جزایی در ارتکاب جرم است. بنابراین قضا زدایی و حبس زدایی، مورد توجه تشکلات قضایی و تقنینی بوده و می باشد. با وجود این، برای اشخاص حقوقی نیز با توجه به نقش آن ها در امور اقتصادی و معیشتی مردم و تولید و توزیع مایحتاج عمومی برای نخستین بار بر ضمانت اجرا های کیفری و مسئولیت مدیران و دست اندرکاران اشخاص حقوقی در امور کیفری نیز توجه شده است به طوری که انحلال، ممنوعیت فعالیت شغلی نامشروع، پیشگیری از جرائم مالی و حمایت از قربانیان آن با ممنوعیت صدور اسناد تجاری با ۵ سال، ضبط و مصادره اموال به دست آمده از راه های نامشروع، جزای نقدی و انتشار حکم محکومیت نیز مطرح شده است.^۲

^۱. اصل یکصد و پنجاه و ششم

^۲. گلدوزیان، ایرج، ۱۳۹۳، محشای قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، تهران، مجد، ص ۱۲

گفتار دوم: مفهوم طفل و نوجوان

بند اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی طفل، کودک، نوجوان

کلمه کودک در زبان ادبیات فارسی با کلماتی مانند: کوچک صغیر، فرزند دختر یا پسری که به حد بلوغ نرسیده باشد، طفل، دختر بچه یا پسر بچه خردسال و جوان مترادف می‌باشد.^۱ در قرآن کریم و متون فقهی و روایی کلماتی مانند طفل، صبی، صغیر و ... معادل با کلمه کودک می‌باشند و کلمه دیگر «مراهق» است زیرا در تعریف مراهق آمده است «مقارباً للبلوغ» یعنی کسی که نزدیک به بلوغ است. شش یا هفت سال اول زندگی کودک با عنوان دوران کودکی اول یا خردسالی شناخته می‌شود.^۲

دوران کودکی از نظر اصطلاحی نیز، سال‌هایی است که در آن زمینه‌ها دیدگاه‌های بنیادی فرد، ارزش‌ها و ایده‌آل‌های فردی و اجتماعی کودک تا حدود زیادی شکل می‌گیرند، به عبارت دیگر طفولیت در برگزیده‌ی دورانی است که از اوان خردسالی شروع و در زمانی که فرد، واجد شخصیت اجتماعی می‌شود و از لحاظ جسمی و روانی نضج می‌گیرند پایان می‌یابد. در دوره کودکی تا سن ۹ سالگی با رشد جسمی و روانی، شخصیت طفل تکوین یافته و سن ۹ تا ۱۲ سالگی دوره تکامل عقلانی و منطبق شدن با وضع محیط و دوره ثابت آغاز می‌شود. کودک در تمام مراحل رشد و بلوغ نیاز به توجه و مراقبت کامل جسمانی و نیازمند توجه، محبت و مراقبت و راهنمایی‌های آگاهانه و علمی دارد. از دیدگاه حقوقی طفل یا صغیر در اصطلاح حقوق به کسی گفته می‌شود که از نظر سن به نمو جسمی و روحی لازم برای زندگی اجتماعی نرسیده باشد.^۳ در کل اندیشمندان و حقوق دانان معیارهای متفاوتی را جهت تشخیص و تفکیک میان کودک و بزرگسال از بزرگسال ارائه نموده‌اند، این معیار عبارتند از: معیار سنی و معیار قوه تشخیص، هرکدام از این ملاک‌ها دارای نقاط مثبت و منفی هستند، اما معیاری که توسط اکثر نظام‌های حقوقی دنیا و نیز اندیشمندان مورد پذیرش قرار گرفته است که این می‌تواند به قاعده مندرک کردن حقوق در

۱. معین، حمید، ۱۳۶۳، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ص ۳

۲. عمید، حسن، ۱۳۷۳، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیر کبیر، ص ۹۶۵

۳. عبادی، شیرین، ۱۳۸۶، حقوق کودک، تهران، روشنگران، ص ۵